

ÖZET DİLBİLGİSİ KONULARI

DİLEK TÜRK- Türk dili ve edebiyatı

EKLER

Çekim Ekleri

Yapım Ekleri

A. İsim Çekim Ekleri

1. Çoğul Ekleri
2. Hâl Ekleri
3. İyelik Ekleri
4. İlgî Eki
5. Ekfiil Ekleri

B. Fiil Çekim Ekleri

1. Zaman Ekleri
2. Dilek Kipleri
3. Şahıs Ekleri

1. İsimden İsim Yapan Ekler
2. İsimden Fiil Yapan Ekler
3. Fiilden İsim Yapan Ekler
4. Fiilden Fiil Yapan Ekler

SÖZCÜKTE ANLAM

I. Sözcüğün Anlam Boyutları

- a. Mecaz Anlam
- b. Gerçek Anlam
- c. Terim Anlam
- d. Yan Anlam

II. Sözcükler Arası Anlam İlişkileri

- a. Anlamdaş Anlamlı
- b. Karşıt Anlamlı
- c. Sesteş Anlamlı
- d. Somut ve Soyut Anlamlı
- e. Genel ve Özel Anlamlı
- f. Nicel ve Nitel Anlamlı

III. Sözcükler Arası Anlam Olayları

- a. Teşbih
- b. Mübalağa
- c. Tezat
- d. İntak
- e. Teşhis

IV. Sözcük Gruplarında Anlam

- a. İkileme
- b. Yansıma Sözcükler
- c. Deyimler
- d. Atasözleri

kızım araba,
u şu köprü,
bu araba, su elbise,
iki kavun aldım,
Nasıl kız- güzel kız

örne ek

isimleri miktar, sıra,
renk, biçim, insanda
bıraktığı duygu vb.
tanımlayan, tarif eden
sözcük türü

hangisi sözcüklerdir?

Sıfatlar

eylemlerin, fiilimsilerin
sıfatların anlamlarını türlü
yönlere ekleyen, onları
tarif eden sözcüklerdir

örne ek

eyleme yöneltilen
neden, ne zaman,
nereye, ne kadar
ve nasıl sorularının
cevabıdır
Bugün ok yürüdüm

cümlede iş
oluş, hareket
bildiren sözcüklerdir

hangisi sözcüklerdir?

Eylemler

Zarflar

hangisi sözcüklerdir?

Bağlaçlar

eş görevli sözcükleri,
anlamca ilgili
sözcükleri birbirine
bağlayar

ve, veya,
ama, ancak,
bile, çünkü
dahil, de

ziplamak, yürümek,
ölmek, düşünmek,
yaşamak, anlamak

örne ek

kişi adları,
yerler, fikirler
düşünceler,
soyut somut tüm varlıklar

hangisi sözcüklerdir?

İsimler

Edatlar

hangisi sözcüklerdir?

cümle içinde kimi
sözcükler arasında anlam
ilgisi kuran sözcüklerdir

örne ek

"ile" "gibi"
"sanki" "kadar",
"e kadar" "için"
"e göre" "karşı"
Dağ gibi delikanlıydı.

Ünlemler

hangisi sözcüklerdir?

Şaşma, korkma, sevinme,
kızma, acıma gibi ansızın beliren
duyguların, seslenmeye yarayan
cümle niteliğinde olan sözcüklerdir

örne ek

Ah, oh, vah, of,
ay, hey,
Ey sevgi dökümü o
ilk aşan tomurçuk

Zamirler

hangisi sözcüklerdir?

cümlede isimlerin yerlerine
kullanılan sözcüklerdir

örne ek

ben, sen, o, biz, siz
onlar ötekî, herki,
herkes, bazıları...

Sözcük Türleri

CÜMLEDE ANLAM

I. Anlam İlişkilerine Göre Cümleler

- a. Amaç-Sonuç Cümleleri
- b. Neden-Sonuç Cümleleri
- c. Koşul-Sonuç Cümleleri
- d. Eş ve Yakın Anlamalı Cümleler
- e. Anlamca Çelişen Cümleler

II. Cümlede Anlatım Özelliklerine Göre Cümleler

- a. Öznel ve Nesnel Anlatım
- b. Doğrudan ve Dolaylı Anlatım
- c. Biçimce Olumlu ve Olumsuz Cümleler
- d. Anlamca Olumlu ve Olumsuz Cümleler

III. İçerdiği İfadeye Göre Cümleler

- a. Duygusal İfadeler İçeren Cümleler
- b. Abartılı Unsurlar İçeren Cümleler
- c. Hayal Ürünü Unsurlar
- d. Özetleyen ve Sonuç Bildiren Cümleler
- e. Destekleyici ve Açıklayıcı İfadeler İçeren Cümleler
- f. Düşüncenin Yönünü Değiştiren İfadeler

IV. Anlamalı ve Kurallı Cümle Oluşturma

V. Cümle Tamamlama

Cümlenin İfade Ettiği Anlam Özellikleri

1. Tanım Cümleleri
2. Öneri (Tavsiye) Cümleleri
3. Varsayım Cümleleri
4. Eleştiri Cümleleri
5. Öz Eleştiri Cümleleri
6. Uyarı Cümleleri
7. Tasarı Cümleleri
8. Tahmin Cümleleri
9. Olasılık (İhtimal) Cümleleri
10. İkilem (Kararsızlık) Cümleleri

Cümleye Hakim Olan Duygular

1. Yakınma (Şikâyet) Cümleleri
- 2. Hayıflanma Cümleleri**
3. Pişmanlık Cümleleri
- 4. Sitem Cümleleri**
5. Şaşırma Cümleleri
- 6. Ön Yargı (Peşin Hüküm) Cümleleri**
7. Özlem (Hasret) Cümleleri
- 8. Üzüntü Cümleleri**
9. Endişe (Kaygı) Cümleleri
- 10. Küçümseme Cümleleri**
11. Azımsama Cümleleri
- 12. Beklenti Cümleleri**
13. Yadsıma (İnkâr) Cümleleri
- 14. Beğeni Cümleleri**

Bütün paragraf sorularının çözümünde yararlı olabilecek birkaç ipucu:

- ❖ Önce soru kalıbı okunur.
- ❖ **Daha sonra parça (metin) okunur.**
- ❖ Parça okunurken, önemli yerlerin altı çizilir. (Önemli yer, sorunun cevabı olabilecek olan yerdir)
- ❖ **En son seçenekler okunmalıdır.**
- ❖ Cevap bulunurken, yazıda anlatılanlar dikkate alınmalıdır. Kendi görüş ve düşüncelerimize göre hareket edilmemelidir.
- ❖ **Olumsuz ifadeler gözden kaçırılmamalı, altı çizili ifadelere dikkat etmeliyiz.**
- ❖ Doğru seçenek bulunurken yanlış seçenekler elenmelidir.
- ❖ **Takıldığımız soruyla inatlaşmak yerine soruyu işaretleyip en son o soruya geri dönebiliriz. Bu sayede zaman kazanırız.**
- ❖ Paragraf sorularını yapabilmek için bol bol kitap okumalıyız.

Paragrafta Anlatım Yönü

Anlatım Teknikleri

- ❖ Bilgi vermekse “**açıklama**”
- ❖ Olayların akışını okuyucuyla paylaşmaksa “**öyküleme**”
- ❖ Okuyucuya izlenim kazandırmaksa “**betimleme**”
- ❖ Düşünceleri değiştirmekse “**tartışma**”dır.

PARAGRAFTA DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

1. **Tanımlama: Bu nedir?**
2. **Karşılaştırma: Benzerlik veya farklılık.**
3. **Örneklendirme: Somut ve kalıcı hale getirme.**
4. **Tanık Gösterme: Tanınan kişilerin sözlerini alıntı yapmak.**
5. **Sayısal Verilerden Yararlanma: İstatistiksel veriler.**
6. **Benzetme: Güçlü olanın özelliklerini almak.**

DÜZYAZILAR

1. DÜŞÜNCE YAZILARI

- Deneme
- Makale
- Fıkra (Köşe Yazısı)
- Sohbet (Söyleşi)
- Mektup
- Dilekçe
- Günce (Günlük)
- Eleştiri
- Nutuk (Söylev)
- Röportaj

2. OLAY YAZILARI

- Hikâye
- Roman
- Anı (Hatıra)
- Masal
- Fabl
- Gezi Yazısı (Seyahatnâme)
- Biyografi (Yaşam öyküsü)
- Otobiyografi (Öz Yaşam Öyküsü)
- Tiyatro
- Haber Yazısı
- Destan
- Efsane (Söylence)
- Tiyatro

CÜMLENİN ÖGELERİ

Temel Ögeler

Özne
(Kim? Ne?)

Yüklem

Gerçek (Açık)
Özne

Gizli Özne

Sözde Özne

Yardımcı Ögeler

Nesne?
(Kimi? Neyi? Ne?)

Belirtili Nesne
(Kimi? Neyi?)

Belirtisiz Nesne
(Ne?)

Dolaylı Tümleç
(Kime? Kimde?
Kimden? Nereye?
Nerede? Nereden?
Neye? Neyde?
Neyden?)

Cümle Dışı Unsurlar

Zarf Tümleci
(Nasıl? Ne zaman?
Ne kadar? Niye?
Niçin? Neden?)

Edat Tümleci
(Ne ile? Ne için?
Kiminle? Kimin için?)

NOKTALAMA İŞARETLERİ

NOKTA

- Cümlenin sonuna konur.
- Bazı kısaltmaların sonuna konur.
- Sayılardan sonra, sıra bildirmek için "-inci, -inci" ekinin yerine konur.
- Bir yazının maddelerini gösteren rakam veya harflerden sonra konur.
- Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.
- Saat ve dakika gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.
- Matematikte çarpma işareti yerine kullanılır.

VİRGÜL

- Birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelimelerin arasına konur.
- Sıralı cümleleri ayırmak için konur.
- Cümle içinde ara sözlere ayırmak için ve tırnak içinde olmayan aktarma cümlelerinden sonra konur.
- Konuşma çizgisinden önce konur. Hitap için kullanılan kelimelerden sonra konur.
- Bir kelimenin kendisinden sonra gelen kelime gruplarıyla yapı ve anlam bakımından bağlantısı olmadığını göstermek için kullanılır.

Ünlem İşareti (!)

- Sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma gibi duyguları anlatan cümlelerin sonuna konur.
- Seslenme, hitap ve uyarı sözlerinden sonra konur.
- Alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırılmak istenen sözden hemen sonra yay ayrac içinde ünlem işareti kullanılır.

Soru İşareti (?)

- Soru bildiren cümle veya sözlerin sonuna konur.
- Soru bildiren ancak soru eki veya sözü içermeyen cümlelerin sonuna konur.
- Bilinmeyen, kesin olmayan veya şüpheli karşılanan yer, tarih vb. durumlar için kullanılır.

İki Nokta (:)

- Kendisinden sonra örnek verilecek cümlelerin sonuna konur.
- Kendisinden sonra açıklama yapılacak cümlelerin sonuna konur.
- Edebî eserlerdeki karşılıklı konuşmalarda, konuşan kişinin adından sonra konur.
- Doğrudan yapılan aktarmalarda, aktarılan söz ya da yazıdan önce konur.
- Bu cümlede başkasından aktarılan bir söz vardır. Bu yüzden aktarılan sözden önce iki nokta kullanılmıştır.
- Matematikte bölme işareti olarak kullanılır.

Noktalı Virgül (;)

- Cümle içinde virgüllerle ayrılmış tür veya takımları birbirinden ayırmak için konur.
- Ögeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur.
- Cümleleri birbirine bağlayan "ama, fakat, lakin, çünkü" gibi bağlaçlardan önce konabilir.

Üç Nokta (...)

- Tamamlanmamış cümlelerin sonuna konur.
- Kaba sayıldığı için veya bir başka nedenle açıklanmak istenmeyen kelime ve bölümlerin yerine konur.
- Sözün bir yerde kesilerek geri kalan bölümün okuyucunun hayal dünyasına bırakıldığını göstermek veya ifadeye güç katmak için konur.
- Karşılıklı konuşmalarda, yeterli olmayan, eksik bırakılan cevaplarda kullanılır.
- Ünlem ve seslenmelerde anlatımı pekiştirmek için konur.